

ac per
ceteras causas.

videmus in regimine societatis humanæ (1). Denique in ipsis creaturis ratione carentibus sunt aliæ aliis perfectiores, aliæ aliis potentiores efficacioresque, ut sic divinæ gubernationis exsecutio aliis in alias causas corporeas, committatur (2), ut ita pulcherrimus concentus paulo attentius mundum contemplanti appareat ex tot tamque variis rebus, quasi ex totidem harmonicis vocibus compositus in laudem et gloriam divinæ providentiæ. Quæ omnia paucis innuisse satis sit, et brevi epologo comprehensa dabit S. Thomas (3).

Carpit
Cudworthus.

361. Hæc est verissima christianæ Philosophiæ doctrina, quam si bene perpenderit Cudworthus, nunquam in scenam produxisset commentitiam illam *naturam genetricem*, cujus nulla prorsus est necessitas ad mundani ordinis phenomena explicanda. Deinde quid sibi vult substantia illa *incorporea* et vivens infimo vitæ genere, et simul aliquo sensu et perceptione prædita. Vel enim est spiritualis seu immaterialis, vel materialis. Si immaterialis, quomodo vita vegetativa vivit, quæ propria est substantiarum corporearum? et quomodo consilio et ratione caret et conscientia suorum actuum? nam forma spiritualis ratione pollet, ac proinde etiam consilio et conscientia suorum actuum, quemadmodum patet ex dictis de anima humana in tertio *Psychologiæ* volumine. Si autem materialis, quomodo postea dicitur ordine ac ratione agere? Et cur vocatur *incorporea*? An quia non est affixa corpori? At tum vere forma subsistens est, similis angelicæ substantiæ, quæ profecto spiritualis est. An quia quamvis sit forma quedam materiam actuans, in se simplex est atque incomposita saltem substantialiter? Verum tum nihil continet præter formam plantæ cujusdam vel animalis, ideoque definiendum erit Cudwortho, ad quod vegetatum vel animantium genus spectet ridicula ista sua et vere pugnantibus constans notis *natura genitrix*, quam Deus adhibeat, si superis placet, administram gubernationis mundi.

(1) Cfr. S. Thom. *Contr. Gent.* lib. 3, cap. 81.

(2) Cfr. S. Thom. 1. p. quest. 115, *Contr. Gent.* lib. 3, cap. 82.

(3) *Contr. Gent.* lib. 3, cap. 83.

CAPUT III DE DOMINIO DEI.

362. Verum jam necesse est huic operi finem imponere tractatione non minus jucunda, quam honorica nobis. Nec enim esse potest, quod magis delectet, majoremve creaturis gloriam afferat, quam habere Dominum tam magnum, sanctum, sapientissimum, optimum, omnipotentem; ejusque penitus dominio subijci. Rem vero brevissime tractabimus, nec necesse est in diversos articulos dividere.

ARTICULUS UNICUS

An et quale Deo dominium competat.

Dominus philosophice dicitur a dominio, quasi dominio pollens. Dominium autem generatim includit potestatem quamdam et auctoritatem in rem vel personam, cui respondet ex parte rei vel personæ subjectio talis, ex qua dicitur *alterius*: quare dominium in genere dici potest jus gubernandi vel disponendi de re aliqua tamquam *sua*. In qua descriptione, ut vides, duplex indigitatur dominium, *jurisdictionis et proprietatis*.

Quid
dominium.

Dominium jurisdictionis est jus gubernandi suos subditos; ejusque actus præcipui sunt *præcipere, vetare, permittere, judicare, punire, præmiare*. Dominium proprietatis est jus disponendi de re aliqua tamquam sua in quoslibet usus, nisi ex alio capite prohibeatur: unde dominus potest rem suam destruere vel conservare, donare vel alienare, etc., sine cujusquam injuria. Quæ notiones probandæ nunc non sunt, sed ex Juris prudentia et Theologia mutuandæ (1).

dominium
jurisdictionis
et proprietatis

(1) Vide cardin. Lugo, *de Justitia et Jure*, disp. 2; Leonard. Lessium, *de Justitia*, lib. 2, cap. 3, dubit. 1.º; Molina, *de Justit. et Jure* tom. 1, tract. 2, disp. 3, et alios passim.

Dominium
proprietas Deo
convenit.

363. Jam quod Deo competat dominium, et primo quidem proprietatis, ambigi nequit, non constat ex communi omnium sensu et innumeris sacrarum Litterarum testimoniis, in quibus nescio an ullum Deo tribuatur frequentius nomen, quam *Domini* aliorumque similium. Nec solum Deus vocatur hoc nomine simul cum aliis, sed sæpe absolute ac simpliciter per excellentiam Dominus: *Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me* (1); et: *Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam* (2); item: *Tu es Dominus solus* (3). Alias dicitur *Dominus omnium* (4), ut v. gr.: *Ob hoc quod Dominus omnium es, omnibus te parcere facis* (5); et *Dominus exercituum* (6); et *Dominus terræ* (7); et *Rex regum et Dominus dominantium* (8), *Rex sæculorum* (9), etc., etc. Unde alias scribitur: *Tui sunt cæli, et tua est terra; orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti* (10). Item: *Reges Tharsis et insulæ offerent, reges Arabum et Saba dona adducent* (tamquam Domino), *et adorabunt cum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei* (11), etc.

Tituli domini
divini:

364. Nec vero dominium Dei ducit originem ex accidentalibus illis atque adventitiis titulis, ex quibus solet acquiri inter homines, ut sunt occupatio, donatio, successio, emptio, ... sed ex aliis longe altioribus, qui Deum reddunt *essentialiter* Dominum, quin possit se dominio exuere super omnem rem creatam. Tales sunt in primis creatio et conservatio. Nihil enim est, nec esse potest, quod non sit factum et creatum, sive ex nihilo producatur, quod a solo Deo fieri potest, sive ex prævie creata materia efficiatur a causis

creatio,

- (1) *Isaïæ* cap. 43, vers. 11.
 (2) *Genes.* cap. 28, vers. 16.
 (3) *Isaïæ* cap. 37, vers. 20.
 (4) *Roman.* cap. 10, vers. 12.
 (5) *Sapient.* cap. 12, vers. 16.
 (6) *Hieiem.* cap. 7, vers. 3; *Ezech.* cap. 23, vers. 29; *Reg.* cap. 15, vers. 2.
 (7) *Deuter.* cap. 29, vers. 24.
 (8) 1 *Timoth.* cap. 6, 15; *Apoc.* cap. 19, vers. 16; *Deuteron.* cap. 10, vers. 17.
 (9) 1 *Timoth.* cap. 1, vers. 17.
 (10) *Psal.* 88, vers. 12.
 (11) *Psal.* 71, vers. 10, 11. Cfr. *Psal.* 85, vers. 9, etc., etc.

secundis, quod etiam nullatenus evenire potest nisi cooperante Deo. Et sic quidquid est, a Deo est, et quidem quoad omnes partes et quoad totam omnino realitatem, ita ut essentialiter dependeat a Deo, sitque ex virtute atque actione illius. Hic titulus est præstantissimus omnium, ut per se patet. Nam in cæteris fere omnibus titulis, qui jus tribuunt domini inter homines, res ipsa, quæ est objectum domini, jam supponitur existens, ac proinde actio tribuens jus in illam, puta occupatio, emptio, etc., est valde extrinseca et accidentalis; at vero creatio et productio est actio intrinsece tangens et afficiens rem, cui *esse* ipsum largitur: quare res a Deo accipiens *esse* longe intimius et essentialius fit proprietatis Dei, quam fiant res accidentalibus titulis acquisitionis, aut etiam quæ propria actione sua efficiuntur ab homine, ideoque intimius ejus esse dicuntur. Sane, quemadmodum scribit P. Leonardus Lessius, «non potest esse majus jus aut dominium, quam illud, quod competit ratione dependentiæ et subjectionis essentialis. Nam quo magis est quid alicui subjectum et ab eo dependens, eo majus jus et dominium hoc in illud habet. Sic homo majus dominium habet in actiones internas, quam externas, quia internæ sunt ei magis subjectæ, et majorem a voluntate ejus dependentiam habent, quam externæ, cum hæ etiam a membris corporis et rebus externis pendeant. Et in actiones externas sensuum et membrorum majus habet dominium, quam in fortunas et opes, quas possidet, quia ille majorem dependentiam habent, ut quæ ab intrinseco proveniant, hæ vero ab extrinseco. Unde et actionum dominium non habetur successione, emptione vel occupatione, sed ab intrinseco manat; opum vero dominium ab extrinseco, titulo aliquo jure civili aut gentium recepto, obinetur, ac proinde modo imperfectiore. Quare cum dependentia creaturæ a Deo per creationem sit essentialis et summa, summum dominium et jus Deo tribuit» (1), nempe essentialis, universale supra omnem creaturam, quoad totam ejus realitatem, virtutem et operationes, ac proinde cuius alterius domini juri preferendum, quia nihil prorsus est in nobis, quod non sit Dei

(1) Lessius, *De perfection. divinis*, lib. 10, cap. 3, num. 18, ubi plura utiliter leges.

tamquam ex eo totaliter acceptum et essentialiter acceptum. Si enim nostrae actiones dicuntur *nostra proprietates*, quia fiunt a nobis, multo magis et *esse* et actiones nostrae sunt Dei, quia Deus fecit *esse* et ipsas actiones, quippe quae non solum a nobis factae sunt virtute ex Deo accepta et conservata, sed ex cooperatione Dei, quae multo virtuosior est, multoque magis, nempe absolute atque essentialiter, necessaria, ut quidpiam vel a nobis vel ab ulla causa secunda produci valeat.

conservatio,

Alter titulus divini domini, isque non minus efficax, est conservatio. Adeo enim est fluxa de se omnis res creata, ut sicut in prima sui productione pendet essentialiter a Deo, ita etiam pendeat eodem modo, quamdiu est, ex perenni Conditoris sui actione, qua conservatur in *esse*, et, qua subtracta, illico abiit in nihilum. Sicut enim, ut mundus illustretur, non sufficit solem semel ex se lumen fudisse, sed necesse est, ut illud assidue emittat, continuando primum influxum; et sicut pondus in aere pendulum, non sufficit, ut primo instanti sustineatur, ne ruat; ita etiam *esse* a creaturis ex Deo receptum eget jugi conservatione, ut subsistat. Et sic omnis res creata, quamdiu durat in *esse*, tandiu pergit *esse* Dei, ita ut singulis instantibus quasi duplicetur titulus subjectionis ac dependentiae suae a Deo, et consequenter titulus divini domini in illam.

ratio finis
ultimi,

Hi sunt praecipui tituli, propter quos Deo competit dominium in res omnes creatas. Tertius a Idi potest cum P. Leonardo Lessio, ex eo desumptus, quod Deus sit finis ultimus omnium rerum creaturarum (1), quae proinde Dei gratia sunt, et fiunt, nempe propter gloriam ejus, nec alium ex natura sua usum aliudve officium majoris momenti habent in mundo, quam ut gloriae honorique illius deserviant. Hinc licet «fingeremus creaturam non pendere a Deo tamquam a causa efficiente aut conservante; tamen si ponamus ipsum esse ultimum finem illius, summam in illam auctoritatem et potestatem habebit. Auctoritas enim finis quodammodo major est, quam auctoritas causae effectricis, cum haec a fine ad operandum moveatur, et omnem rationem operandi

(1) Vide *Cosmolog.* num. 04, pag. 329.

omnemque modum et mensuram a fine accipiat. Unde finis est causarum prima, cujus gratia omnia fiunt, et caeterae causae ad operis productionem applicantur. Sicut ergo homo potest uti rebus inferioribus, quae ad ipsius commodum creatae sunt, pro suo arbitratu, ut pecunia, frugibus terrae, pecoribus, quia est finis earum, et ipsius gratia factae sunt, quamvis ipse earum non sit auctor; ita Deus potest uti universa creatura pro suo arbitrio, nec quisquam potest queri de injuria, cum omnia sint ipsius gratia (1).

Immo vero jus Dei in universam creaturam vel ex hoc solo titulo multo excellentius est jure hominis in pecus aut rem quamvis, sive naturalem sive arte factam. «Primo, quia Deus est ultimus finis omnium, cujus gratia sunt omnia, non solum quoad usum, sed etiam quoad substantiam et rerum elementa; homo vero non est finis ultimus rerum inferiorum, cum et ipsemet cum omnibus suis bonis sit propter universi integritatem, sicut pars propter totum; et universi integritas sit propter Deum. Neque tam ipsa rerum substantia, quam usus homini est concessus, ut earum adminiculo vitam temporalem sustentet. Deinde *esse* propter hominem et hominis gratia, non est conditio intrinseca et essentialis rerum, sed extrinseca ex benigna Dei ordinatione, qui ad solatium hominum ista destinavit. At *esse* propter Deum, et ordinari ad ejus gloriam, est conditio intrinseca et essentialis omnium creaturarum. Sicut enim omnia creata habent respectum et dependentiam essentialiam a Deo, ut a causa effectrice et conservante; ita etiam habent essentialiam respectum ad illum, ut ad ultimum finem, et dependentiam in ratione causae finalis» (2).

redemptio,

Quartus restat divini domini titulus, qui solum hominem respicit, nempe *redemptio*. Homo enim per peccatum in triplicem conjunctus est servituti, peccati nimirum, diaboli et mortis, ex qua sanguine ac morte Christi Domini redemptus est absque ullo suo merito. Verum hic quartus titulus, qui totus ad ordinem supernaturalium spectat, Theologis evolendus relinquatur (3).

(1) Lessius, op. et loc. cit., cap. 5, num. 55.

(2) Lessius, loc. nup. citat. cap. 5, num. 56 et 57.

(3) Cfr. Lessius, loc. cit., cap. 5, num. 59 sequ.

Deus nequit se
dominio
abdicare

Maneat ergo Deum esse Dominum omnium perfectissimo dominio proprietatis, nempe dominio essentiali, quod, posita rerum creatione, non potest Deus a se abdicare, sicut possunt homines. Neque enim pertinet ad perfectionem domini, posse illud a se penitus in alium transferre, sed potius ad imperfectionem; id enim ostendit, rem cujus dominus transfert dominium in alium, non esse essentialiter suam, vel non essentialiter a se pendere. Cæterum Deus potest de quavis re absque illius injuria omnino disponere in quoslibet usus *possibiles*, seu qui non implicant contradictionem, quemadmodum implicat contradictionem, ut Deus se dominio rei existentis exuat, quia id perinde foret, ac Deum facere non essentialiter Dominum. Quamquam potest in aliquo sensu dici Deum a se dominium rei abdicere valere, nempe quatenus destruat, vel in nihilum redigat illam; tum enim desineret illius esse *actu* Dominus, quandoquidem actuale dominium existentiam rei subaudit.

Dominium
divinum fons
est omnis creati
domini.

365. Nec solum est Deus perfectissime atque essentialiter Dominus, sed etiam omne legitimum dominium proprietatis inter homines in supremo Dei dominio fundatur, atque ab eodem ducit originem; tum quia omne jus reale non potest nasci nec esse nisi ex fonte primo omnis realitatis; tum quia eatenus potest homo dominium possidere, quatenus id sibi permittitur a eo, qui omnium est essentialiter Dominus, et voluit res creatas in usus legitimos utendas fruendasque homini tradere. Quapropter quamvis homo, dominium habens, nulli alteri homini injuriam inferat disponendo de re sua pro arbitrio, potest tamen inferre injuriam supremo Domino, si contra leges illius agat, ideoque Deus solus est absolutus Dominus, homines sunt inferiores et *relativi* domini, nempe relate tantum ad res, quæ non habent alium dominum humanum, relate autem ad Deum sunt potius quasi administri et villici, qui Deo tenentur reddere, ac porro reddent in morte *rationem villicationis suæ*.

Deo asserendum
quoque est
dominium
jurisdictionis.

366. Verum Deo non solum asserendum est dominium proprietatis, sed etiam dominium jurisdictionis. Id sequitur manifeste ex supremo et essentiali dominio divino proprietatis. Qui enim potest omnino disponere de creaturis rationalibus, etiam in nihilum redigendo illas, a fortiori potest illas

regere ac gubernare, qui est *solus Altissimus in omni terra* (1), ac *Deus solus omnium regum terræ* (2), *solus potens, Rex regum et Dominus dominantium* (3), *dux et legislator noster* (4), *judex vivorum et mortuorum* (5).

Et quia potestas hæc jurisdictionis in Deo essentialis est, posita rerum existentia; ideo etiam est universalis tum ratione subditorum, quia se extendit et ad omnem prorsus naturam rationalem, sive humanam sive angelicam, et ad totam naturam insensibilem, quandoquidem *et mare et venti obediunt ei* (6); tum ratione locorum et temporum, est enim Deus *Rex sæculorum* (7) et *Dominus terræ* (8), etc.: unde S. Joannes in Apocalypsi scribit: *Omniem creaturam, quæ in celo est, et super terram, et sub terra, et quæ sunt in mari, omnes autem dicentes: Sedenti in throno et Agno benedictio et honor, et gloria, et potestas* (græce *ἐξουσία, imperium*) *in sæcula sæculorum* (9); et in nomine Jesu *omne genuflexatur caelestium, terrestrium et infernorum* (10); tum ratione amplitudinis et illimitatæ facultatis præcipiendi et vetandi, potest enim Deus præcipere omnia bona possibilia, etiam summe ardua, etiam interna et prorsus intima...; tum potestate puniendi quovis supplicio et remunerandi, ita ut ad ipsum pertineat taxam definire sive pœnarum sive præmiorum.

367. Quamobrem est potestas Dei summa, quæ potest esse, atque eminens, immo et fons omnis potestatis. Nam: *Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt* (11), neque enim *est potestas nisi a Deo* (12): unde etiam *qui potestati*

(1) *Psal.* 82, vers. 10.

(2) 1 *Reg.* cap. 10, vers. 5.

(3) 1 *Timoth.* cap. 6, vers. 15.

(4) *Isaiæ* cap. 33, vers. 22.

(5) *Act.* cap. 10, vers. 42.

(6) *Matth.* cap. 8, vers. 27.

(7) 1 *Timoth.* cap. 1, vers. 17.

(8) *Deuteron.* cap. 29, vers. 24.

(9) *Apoc.* cap. 5, vers. 13.

(10) *Philipp.* cap. 2, vers. 10. Cfr. *Isaiæ* cap. 45, vers. 24; *Rom.* cap. 11, vers. 11.

(11) *Proverb.* cap. 8, vers. 15.

(12) *Roman.* cap. 13, vers. Cfr. *Joann.* cap. 19, vers. 11.

resistit Dei, ordinationi resistit (1). Quæ omnia ex prædictis innescunt, et verissima sunt non solum in ordine naturali, sed etiam in spiritali et in regimine Ecclesiæ. Nam in ordine naturali omnis auctoritas manat a Deo in societatem ac summum magistratum, quocumque tandem ille nomine vocetur, ac per illum in reliquos omnes ministros ac rectores inferiores. In ordine autem supernaturali, *data est omnis potestas Christo Domino ut homini in celo et in terra* (2) (quamquam Jesus Christus Dominus noster etiam polleat eadem summa potestate in ordine naturali), ab eoque confertur Vicario ejus in terris, Pontifici Romano, et per ipsum cæteris Episcopis, Presbyteris ac Ministris Ecclesiæ, prout docent Theologi.

Ratio Domini ac denominatio radicaliter ab æterno competit Deo, formaliter vero et actu in tempore.

368. Jam quod nomen attinet Domini ac domini, est denominatio temporalis, non æterna; quia quamquam Deus radicaliter et in actu primo sit Dominus ex sua propria essentia et natura tamen exercere dominium non potest, nec nomen accipit Domini in actu secundo, nisi adsit subjectum domini et jurisdictionis, nempe posita mundi creatione. Ideo etiam ratio domini relationem importat in Deo, utique rationis, sed prædicamentalem duntaxat, accidentalem ac temporaneam, quæ certe abfuisset, si Deus pro sua libertate noluisset mundum creare.

Et jam finis sit longissimi hujus operis. Duplex me ratio impulit ad illud suscipiendum et persequendum: primo, desiderium connectendi Philosophiam cum naturalibus scientiis, quarum dux esse debet ceu magistra humanarum disciplinarum, summa principia docens supremasque rationes; et cum sacra Theologia, cui servire et ancillari debet infallibilem ejus vocem audiens, et præsidia naturalia ministrare, quibus eget illa ad veritates divinas exponendas ac pro virili propugnandas. Ea quoque me ratio ad scribendum maximopore movit, ut opera sapientissimorum scriptorum thesaurosque doctrinæ in iisdem contentos recluderem, quos equidem initio meorum studiorum ignoraveram, et nonnisi usu et labore discendi detexeram. Si quid boni est in tot indigestis

(1) *Roman.* cap. 13, vers. 2.

(2) *Matth.* cap. 28, vers. 18.

voluminibus, totum Deo tribuatur, a quo *est omne datum optimum et omne donum perfectum, descendens a Patre luminum* (1). Quidquid vero falsum, inconcinnum, non probatum minusve prudenter dictum reperitur, totum debetur imbecillitati hominis, qui opus viribus superius aggredi ausus est improvido consilio, atque ad finem perducere. Cæterum *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos* (2), ac doceat nos facere voluntatem suam, *ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus tandem aspectu jucundissimo perfruamur in æterna beatitate.*

(1) *Jacob.* cap. 1, vers. 17.

(2) *Psalm.* 62, vers. 2.

A M. D. G.